

“พระพิมพ์คือรูปสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้น
เพื่อระลึกถึงสังเวชนียสถาน ๔ แห่งก่อน
มีพระพุทธรูป ได้แก่ รูปดอกบัว ต้นโพธิ์
ธรรมจักรกับกวางและรูปสฤป”

พระพิมพ์รูปสฤปสัญลักษณ์ที่เมืองโบราณ อำเภอยะรัง

อนันต์ วัฒนานิกกร

การพบพระพิมพ์รูปสฤปสัญลักษณ์ ในสฤปร้างตำบลยะรัง อำเภอยะรัง ซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองปัตตานี ในอดีต ตามตำนานเมืองมีชื่อว่า เมืองโกตามหลิขัย (เมืองพระสฤป) หรืออีกนัยหนึ่งคือเมือง ลังกาสฤกะ ตามหลักฐานทางจีนและมลายูนั้นชวนให้สันนิษฐานได้แง่หนึ่งว่าชาวเมือง โกตามหลิขัย เคยมีการติดต่อกับชาวอินเดีย และรับเอาพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทมาแต่ครั้งสมัยพระเจ้า อโศกมหาราช จึงรับเอาคตินิยมรูปแบบพระพิมพ์รูปสฤปสัญลักษณ์มาไว้สักการบูชา

ยังค้นหาคำนิยามคำว่า พระพิมพ์ ไม่ได้จึงเก็บข้อความจากปาฐกถาเรื่อง พระพิมพ์ ของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ อดีตภักตพวาทักษ์พิเศษ กรมศิลปากร นำเสนอดังนี้ พระพิมพ์คือรูปสัญลักษณ์ที่ทำเพื่อระลึกถึงสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง ก่อนมีพระพุทธรูป ได้แก่ รูปดอกบัว ต้นโพธิ์ ธรรมจักรกับกวางและรูปสฤป เมื่อมีพระพุทธรูปแล้ว จึงทำเป็นรูปพระพุทธรูป พระโพธิ-

สัตว์และคักติ เหตุที่เรียกว่าพระพิมพ์ก็เพราะพิมพ์รูปขึ้นด้วยแม่พิมพ์ เป็นรูปนูนครึ่งซีก วัตถุประสงค์ใช้ดินดิบต่อมาใช้โลหะธาตุ

มูลเหตุที่เกิดพระพิมพ์ กล่าวกันว่าเมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระประชวรใกล้จะดับขันธสูญพระนิพพาน ณ เมืองกุสินารา พระอานนท์เถระเจ้า ซึ่งคอยเฝ้าปรนนิบัติพระพุทธองค์ ได้ทูลปรารภว่า เมื่อพระองค์เสด็จ

สู่พระนิพพานแล้วหมู่พระภิกษุสาวกที่เคยเฝ้าแทนพระผู้มีพระภาคเจ้า จะไม่ได้พบเห็นพระองค์อีกแล้ว พระสงฆ์เหล่านั้นจะพากันว่าแห้ว พระพุทธองค์จึงดำรัสว่าสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง อันได้แก่ ที่ประสูติ คือ ลุมพินีวัน ตำบลมฤณดาป แขวงเปทวาร ประเทศเนปาล ในปัจจุบันที่ตรัสรู้ ณ ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ในแคว้นมคธ ปัจจุบันเรียกว่าพุทธคยา ประเทศอินเดีย ที่แสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ปัจจุบันนี้เรียกว่าสารนาถและที่ปรินิพพาน คือ สาลวโนทยาน แห่งเมืองกุสินารานั้นภิกษุเหล่าใดใครจะเห็นพระองค์ก็ให้ไปปลงธรรมสังเวชน ที่แห่งหนึ่งแห่งใดในสถานที่ดังกล่าวจากพุทธานุญาตนี้เอง หลังจากพระพุทธองค์ดับขันธปรินิพพานแล้วได้มีพุทธบริษัทนิยมพากันไปปลงธรรมสังเวชนเป็นจำนวนมาก

ศาสตราจารย์ฟูเชร์ กล่าวว่า “ไม่สู้จะเป็นการยากที่คิดว่าพวกสัตว์มนุษย์จะต้องทำอะไรขึ้นมาเป็นที่ระลึกจากสังเวชนียสถานอันสำคัญทั้ง ๔ ตำบลนั้น” คือ เกิดมีผู้ประดิษฐ์รูปสัญลักษณ์ของสถานที่ดังกล่าวขึ้น เพื่อแจกจ่ายและจำหน่ายแก่ผู้คนที่แวะเวียนไปปลงธรรมสังเวชน จะได้นำกลับมาเก็บรักษาไว้เป็นที่ระลึกและบูชา เช่น ที่เมืองเนปาลลุมพินีวันสถานที่พระพุทธองค์ประสูติ เขาก็สร้าง พระพิมพ์ที่เป็นรูปดอกบัว ที่พุทธคยา สร้างพระพิมพ์เป็นรูปต้นโพธิ์เป็นเครื่องหมายที่พระ

พระอานันทพุทธเจ้าไวโรจนะ พบที่จังหวัดยะลา จากหนังสือศิลปทักษิณ ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ของ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์

ภราดร จันทน์กลิ่น ถ่ายภาพ

พุทธเจ้าประทับตอนตรัสรู้ ที่แสดงธรรมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ ทำเป็นรูปธรรมจักรกับกาง และที่เสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน ณ เมืองกุสินารทำเป็นรูปสถูป

ในบรรดารูปสัญลักษณ์ที่นิยมสร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงสถานที่ทั้ง ๔ ที่กล่าวแล้ว ยังมีคาถา เชมมา อีกอย่างหนึ่งที่นับถือกันว่าเป็นธรรมเจดีย์ หรือหัวใจพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา พระคาถาเชมมานี้นิยมจารึกเป็นอักษรลงควบคู่กับพระพิมพ์ดังกล่าว โดยจารึกไว้ด้านใต้รูปสัญลักษณ์

ลักษณะพระพิมพ์บ้าง ข้างรูปบ้าง ด้านหลังบ้าง เป็นการเผยแพร่ พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ อักษรที่ใช้จารึก ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ กล่าวว่า “เป็นภาษาสันสกฤตที่มีภาษามคธก็มีเป็นตัวอักษรของพวกอินเดียฝ่ายใต้ก็มี”

คาถาเชมมานี้เป็นของพระอัสสิหนึ่งนในพระปัญจวัคคีย์ ผู้เป็นเอภิกษุของพระพุทธเจ้า กล่าวตอบคำถามปริพาชกหนุ่มผู้มีนามว่า อุปติสส ซึ่งถามท่านว่า ศาสตราจารย์ของท่านตั้ง

“ไม่สู้จะเป็นการยากที่คิดว่าพวกสัตว์มนุษย์จะต้องทำอะไรขึ้นมาเป็นที่ระลึกจากสังเวชนียสถาน อันสำคัญทั้ง ๔ ตำบลนั้น”

“ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุของธรรมเหล่านั้นและความดับ
ของธรรมเหล่านั้นพระมหาสมณะมีวาจาอย่างนี้”

สอนท่านอย่างไร เนื้อความของพระคาถา
เขธุมมามีดังนี้

เขธุมมา เหตุบุปภา
เตสฺ เติ ตถาคตโต (อาห)
เตสฺ จ โย นิโรธो จ
เอว วาที มหาสมโณติ
แปลว่า

“ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระ
ตถาคตทรงแสดงเหตุของธรรมเหล่านั้น
และความดับของธรรมเหล่านั้น
พระมหาสมณะมีวาจาอย่างนี้”

กล่าวกันว่า เมื่ออุปติสสปริ-
พาชก สดับพระธรรมคาถานี้แล้ว ก็ได้
ธรรมจักขุบรรลุโสดาปัตติผล ครั้นกลับ

ไปยังสำนักพระอาจารย์สิญชัย ก็บอก
เล่าให้สหายชื่อโกไลตทราบ ฝ่ายโกไลต
เมื่อได้ฟังพระคาถาเขธุมมาจบ ก็บรรลุ
ธรรมจักขุได้โสดาปัตติผลเช่นเดียวกับ
อุปติสส คนทั้งสองจึงชักชวนกันไปลา
ท่านสิญชัย ผู้อาจารย์แจ้งความประสงค์
ในการไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ สวนเวฬุวัน
เพื่อขอบรรพชาอุปสมบท เป็นพระ
ภิกษุ ปริพาชกทั้งสองต่อมาได้เป็นกำลัง
สำคัญในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
ที่รู้จักกันในนาม พระสารีบุตร
(หรืออุปติสส) และ พระโมคคัลลาน
(โกไลต)

พระพิมพ์และรูปประติมา-
กรรมในพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์
ที่ค้นพบในภาคใต้ของประเทศไทย

ซึ่งคุณพิริยะ ไกรฤกษ์ ให้ความเห็น
ว่า เป็นรูปแบบพระวิษณุที่เก่าที่สุด
ของอินเดีย ได้แก่ รูปพระวิษณุ ซึ่ง
พบที่วัดศาลาทั้ง อำเภอไชยา ควรเป็น
พระประติมากรรมในศาสนาพราหมณ์ที่
เก่าแก่ของภาคใต้ ประมาณอายุอยู่ใน
พุทธศตวรรษที่ ๑๐ ส่วนประติมา-
กรรมทางพระพุทธศาสนานั้น คุณพิริยะ
กล่าวว่า ในคาบสมุทรของประเทศไทย
ไม่เคยค้นพบพระพุทธรูปซึ่งอาจกำหนด
อายุได้ก่อนกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๐
ได้เลย พระพุทธรูปที่เก่าที่สุดของภาคใต้
ได้แก่ พระพุทธรูปศิลาทราย สีเทา
อมเหลืองที่พบที่อำเภอเวียงสระ จังหวัด
สุราษฎร์ธานี และพระพิมพ์ดินดิบ
ซึ่งพบที่ถ้ำเขาขนาบน้ำ อำเภอ
เมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่ ประมาณอายุ
อยู่ในครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ ๑๑
เท่านั้น

พระพิมพ์อีกสกุลหนึ่ง ซึ่งศาสตรา-
จารย์ยอร์จ เซเดส์ ชานานนามว่า
พระพิมพ์ศรีวิชัย ท่านได้กำหนดอายุ
ของพระพิมพ์สกุลนี้ไว้ว่า มีอายุอยู่ใน
ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ พระพิมพ์
เหล่านี้พบในแหลมมลายูที่เคยเป็นที่ตั้ง
เมืองโบราณ เช่น จังหวัดตรังพบที่วัด
หาญ (หัน) และที่เขาวง อำเภอไชยา
พบที่เขารวม จังหวัดพัทลุงพบที่
เขากทะเลและถ้ำคูหาสวรรค์ จังหวัดยะลา
พบที่ถ้ำกำปัน วัดคูหาภิมุข จังหวัด
ปัตตานีพบที่เนินเขาเตี้ยๆ ในเขตวัดสักขี
(สุทธิถาวร) อำเภอสายบุรี และที่

พระพุทธรูปเจ้าอนิมิตตาปะ
พบที่แหล่งโบราณคดี
อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
ภราดร จันทน์กลิ่น
ถ่ายภาพ

นางปรัชญาปารมิตา พบที่จังหวัดยะลา จากหนังสือศิลปทัศน ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ของ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์
ภราดร จันทน์กลิน ถ่ายภาพ

ภาพสลูปดินเผาจารึกคาตา เยธุมมา ภายใต้ฐานสลูป จากตู้ในห้องพิพิธภัณฑ์สถาน จังหวัดลพบุรี
นายบุญช่วย เจียรคำรังชัย ถ่ายภาพ

เมืองเก่า อำเภอยะรัง พบในสลูปร้าง บ้านจาละ ตำบลยะรัง ส่วนใหญ่ เป็นพระพิมพ์รูปพระโพธิสัตว์ในนิกาย มหายาน ได้แก่ พระอโศกเทศวร พระพุทธเจ้าอมิตายะ พระไวโรจนพุทธเจ้า และนางปรัชญาปารมิตา ศักดิ์ของ พระวัชรสัตว์ เป็นต้น

ไม่ปรากฏหลักฐานว่า จังหวัด ในภาคใต้พบพระพิมพ์ซึ่งเป็นของที่ นิยมสร้างกันก่อนมีพระพุทธรูป ได้แก่ พระพิมพ์รูปดอกบัว พระพิมพ์รูปตัน โพร้ พระพิมพ์รูปธรรมจักรกับกวาง

และพระพิมพ์รูปสลูป ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็น เครื่องระลึกถึงสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง ที่กล่าวมาแล้ว

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๓๒ คุณนิคม มุสิกคามะ^๑ หัวหน้ากอง โบราณคดี ส่งนายแซมชาติ เทพไชย และคณะเข้ามาทำการขุดค้นทาง โบราณคดีในบริเวณแหล่งโบราณคดี เมืองเก่าอำเภอยะรัง ได้ทำการขุดแต่ง สลูปร้างองค์หนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ในท้องที่ตำบล ยะรัง บ้านจาละ ใกล้ ๆ ถนนสาย ยะรัง-มายอ บริเวณนี้เรียกชื่ออีกนัย

หนึ่งว่าบ้านใหม่ เหตุที่เรียกชื่อบ้าน ใหม่ ก็เพราะมีคนหมู่หนึ่งอพยพเข้ามา ตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ใกล้องค์สลูป และตั้งชื่อหมู่บ้านของตนว่าบ้านใหม่ หรือกำปงบารู บริเวณที่นี้ข้าพเจ้าเคยเข้าไปทำการสำรวจทำแผนที่ที่ตั้งโบราณสถานไว้ หลายปีมาแล้วปรากฏมี ซากสลูปเจดีย์ร้างเรียงรายอยู่ ๓-๔ องค์ ๒ องค์ที่ ๒-๓-๔ ชาวบ้านได้ขุดค้น รื้อถอนเอาอิฐไปใช้ก่อสร้างบ้านเรือน และมัสยิด คงร่องรอยฐานเจดีย์เป็นเนิน ดินพอให้สังเกตเห็น ส่วนที่หลงเหลืออยู่

^๑ปัจจุบันเป็นรองอธิบดีกรมศิลปากร

^๒ดูแผนที่ประกอบด้านหลัง

พระพิมพ์แบบต่าง ๆ ที่พบจากจังหวัดตรัง พัทลุง
จากหนังสือตำนานพระพิมพ์ ของ ศ. ยอร์จ เซเดส์
ภราดร จันทน์กลั่น ถ่ายภาพ

คือสตูปองค์ที่ ๑ ที่คณะของกรมศิลปากรกำลังทำการขุดค้นอยู่ สตูปองค์นี้ชาวบ้านเรียกว่า ซ็อง ขณะที่เข้าสำรวจไม่ปรากฏร่องรอยการเจาะขุดค้นด้วยชาวบ้านมีความหวาดกลัวตามความเชื่อของชาวบ้านแต่ก่อน ๆ ว่า ภายในองค์สตูปมีการฝังอถรรพณ์ไว้ สามารถนำภัยพิบัติมาสู่ผู้เข้าไปขุดค้นทำลายจึงยังคงหลงเหลืออยู่ ต่อมาในราวปี พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๗ มีนักเล่นหอยเบอร์ มาจากอำเภอสุโขทัย-ลก ลักลอบเข้าไปทำการขุดค้นภายในองค์สตูปโดยขุดเจาะส่วนยอดของสตูปเพื่อค้นหาโบราณวัตถุสำหรับนำไปให้หมอลัย-ศาสตร์ปลุกเสก หาดตัวเลขหอยเบอร์ใช้แทงหอยรูรูปาล (เลขท้ายสามตัวรางวัลที่ ๑)

เมื่อชาวบ้านมาแจ้งให้ข้าพเจ้าทราบจึงออกไปสำรวจและเก็บได้โบราณวัตถุที่ตกหล่นเรียกรวดเหลือจากที่คนร้ายขุดทิ้งไว้ ได้แก่ สตูปดินเผาขนาดสูงตั้งแต่ ๑-๓ ฟุต รูปทรงกระบอกและรูปทางฉัตรวาลี สตูปดินเผา รูปทรงกระบอกนั้น น. ณ ปากน้ำ นักประวัติศาสตร์ศิลปะมีชื่อของไทย ซึ่งเคยลงไปสำรวจเมืองโบราณแห่งนี้โดยการนำของข้าพเจ้าได้เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับโบราณวัตถุสมัยทวารวดี ลงในวารสารเมืองโบราณฉบับเดือนธันวาคม ๒๕๒๑ ว่า "เป็นสตูปเก่าแก่ที่สุดเท่าที่พบในเอเชียอาคเนย์ เหมือนสตูปคุปตะที่กุสินารา และที่สารนาถ" ส่วนสตูปทรงฉัตรวาลี นั้น ทางปัตตานีและชาวเรียกว่า จันทิมลิมัย หรือ มลิกะเจดีย์ ในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช สตูปแบบนี้คณะ SPAFA ที่ไปศึกษาแหล่งโบราณคดีอำเภอยะรัง โดยการนำของหม่อมเจ้าสุภัทรรดิค ดิศกุล เป็นฝรั่งท่านหนึ่งไม่ทราบนาม ให้ความเห็นว่ามีรูปลักษณะเหมือนสตูปดินเผาที่พบ ที่ปาดังลาเวส ในเกาะสุมาตราตอนกลาง

จากการขุดค้นของคณะนายชมชาติ เทพไชย นอกจากพบสตูปดินเผา ในรูปลักษณะเดียวกับที่ข้าพเจ้าเก็บได้มากมาย ยังพบสตูปดินเผาขนาดเล็กอีกองค์หนึ่ง ภายใต้ฐานสตูปจารึกคาถาเยธุมมาฯ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึง สตูปดินเผาที่อยู่ในห้องพิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดลพบุรี นอกจากนี้ยังพบ พระพิมพ์มีภาพสตูปสี่รูป และคาถาเยธุมมาฯ จารึกอยู่ใต้ฐานรูปสตูปอีก ๓ พิมพ์ ทำด้วยดินดิบขนาดกว้าง ๔.๒ เซนติเมตร สูง ๕.๓ เซนติเมตร หนา ๑.๖ เซนติเมตร น้ำหนัก ๓๘ กรัม

กรมศิลปากร

ภาพพระพิมพ์ดินดิบ มีรูปสลูปคล้ายสลูปสังขจิว
ที่พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นผู้สร้าง
ในยี่ พ.ศ. ๒๔๕
ขุดพบภายในสลูปร้าง บ้านจาละ ตำบลยะรัง
อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ขนาดกว้าง	๔.๒ เซ็นติเมตร
สูง	๕.๓ เซ็นติเมตร
หนา	๑.๖ เซ็นติเมตร
น้ำหนัก	๓๘ กรัม

อาทิจ วัฒนานิกกร ถ่ายภาพ

นับเป็นการพบครั้งแรกของการพบพระพิมพ์ดินดิบ ที่ทำขึ้นก่อนเกิดมีพระพุทธรูป จากการศึกษารูปพระพิมพ์ในหนังสือตำนานพระพิมพ์และพระพิมพ์ดินดิบที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานในภาคใต้ไม่ปรากฏว่ามี การพบพระพิมพ์รูปสลูปสังขจิวที่ไหนเลย

สลูปสังขจิว ตั้งอยู่ในแคว้นมรียม ประเทศประเทศอินเดีย ปัจจุบันคืออำเภอรายเสน พระเจ้าอโศกมหาราช แห่งนครปาฏลิบุตร เป็นผู้สร้างในปี พ.ศ. ๒๔๕ แต่พระพุทธรูปเพิ่มมีขึ้นในแคว้นคันธาระ เป็นครั้งแรกโดยฝีมือชาวอินเดียเชื้อสายกรีก ในราว พ.ศ. ๖๐๐

ตำนานพุทธศาสนาว่า พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่งพระโศณะและพระอุตระ มาเผยแผ่พุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ หรือสุวรรณทวีป ซึ่งนี้ยังไม่มี

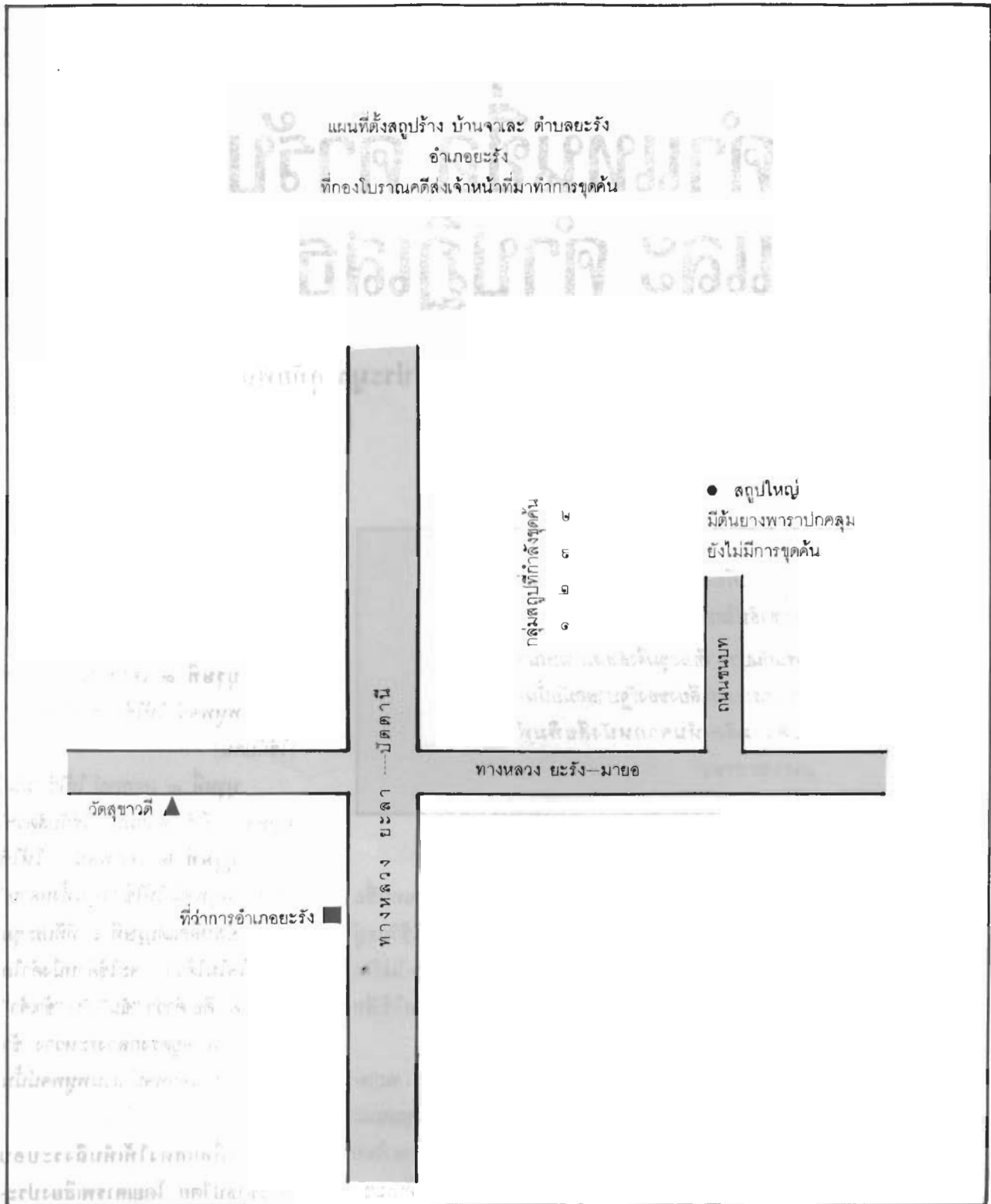
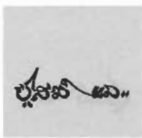
ผู้ใดกำหนดแน่นอนว่าเป็นสถานที่ใด แต่เชื่อกันว่าแหลมไทยมลายูก็เป็นส่วนหนึ่งของสุวรรณภูมิที่ชาวอินเดียยุคโบราณคดีเรียกขานกัน

การพบพระพิมพ์รูปสลูปสังขจิวในสลูปร้าง^๑ ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง ซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองปัตตานีในอดีตตามตำนานเมืองมีชื่อว่า เมืองโกตามลหิณัย (เมืองพระสลูป) หรืออีกนัยหนึ่งคือเมืองลังกาสุกะ ตามหลักฐานทางจีนและมลายูนั้นชวนให้สันนิษฐานได้แง่หนึ่งว่าชาวเมือง โกตามลหิณัยเคยมีการติดต่อกับชาวอินเดีย และรับเอาพระพุทธรูปศาสนาฝ่ายเถรวาทมาแต่ครั้งสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช จึงรับเอาคตินิยมรูปแบบพระพิมพ์รูปสลูปสังขจิวมาไว้สักการบูชา แต่เนื่องจากคาถาเขมรมาได้ฐานพระ

พิมพ์นั้น เป็นอักษรปัลลวะ เขียนเป็นภาษาสันสกฤต อันเป็นที่นิยมของชาวอินเดียฝ่ายใต้ ที่จังหวัดนครปฐมก็พบ "จารึกอักษรคฤณห์ คาถาเขมรมาขบนแผ่นอิฐ"^๒ ซึ่งเป็นของที่สร้างขึ้นในเวลาใกล้เคียงกับสมัยคุปตะ รวบรวมพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๑ เท่านั้น จึงขอเรียนผ่านนักโบราณคดีและนักภาษาศาสตร์ช่วยกันวิเคราะห์ตีความหาอายุสมัยของพระพิมพ์รูปสลูปสังขจิวกันต่อไปเพื่อจะได้ใช้เป็นข้อมูลพิสูจน์เรื่องราวเมืองโบราณที่อำเภอยะรังว่าเป็นเมือง ลังกาสุกะ ในตำนานมลายูตรงกับเมืองที่ เจาจูกัว ชาวจีนเรียกว่า หลังกยาซีเกีย ซึ่งขณะนี้ยังมีให้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยก้ำกึ่งกันอยู่

^๑สลูปนี้ปัจจุบันได้รับการขุดแต่งเสร็จแล้ว ขนาดรูปของสลูปกว้าง ๑๔^๓/_๕ เมตร ยาว ๑๔^๓/_๕ เมตร ก่ออิฐไม่ถือปูน ยังไม่มีผู้ใดแสดงความเห็นเรื่องอายุสมัยและรูปแบบสถาปัตยกรรม

^๒ความเป็นมาของสลูปเจดีย์ในสยามประเทศ โดย น. ณ ปากน้ำ หน้า ๗

ขอบคุณ

น.ส.พรทิพย์ พันธุ์โกวิท และเพื่อนเจ้าหน้าที่ ดำเนินการขุดค้นแหล่งโบราณคดีอำเภอยะริง ที่ให้ข้อมูลและอนุญาตให้ถ่ายภาพพระพิมพ์จากแผ่นพิมพ์โฆษณา เนื่องจากพระพิมพ์ มีผู้ยมไปแสดงในงานนิทรรศการเส้นทางแพรไหมที่จังหวัดภูเก็ต